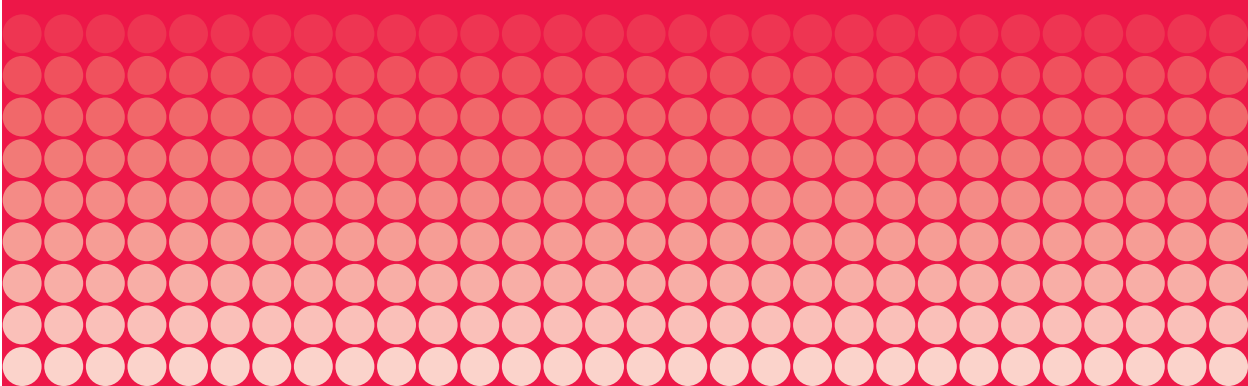


SIPRI YEARBOOK 2015

Armaments,
Disarmament and
International
Security

Samenvatting in het Nederlands



STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

SIPRI is een internationaal onafhankelijk instituut dat onderzoek verricht naar conflicten, bewapening, wapenbeheersing en ontwapening. Sinds zijn oprichting in 1966 verstrekt SIPRI gegevens, analyses en aanbevelingen die steunen op open bronnen aan beleidsmakers, onderzoekers, de media en geïnteresseerden.

SIPRI YEARBOOK

Het *SIPRI Yearbook 2015* bundelt originele data in tal van domeinen, onder meer wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernwapens, gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, in combinatie met scherpe analyses van belangrijke aspecten met betrekking tot wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid. Het SIPRI Yearbook, dat voor het eerst verscheen in 1969, bevat bijdragen van zowel SIPRI-onderzoekers als externe deskundigen.

Dit boekje is een korte samenvatting van het *SIPRI Yearbook 2015* en bevat een selectie van gegevens en analyses uit het *Yearbook*.

INHOUD

1. Inleiding	1
Deel I. Veiligheid en conflicten, 2014	
2. De gewapende conflicten in Syrië en Irak	2
3. Het conflict in Oekraïne en zijn implicaties	4
4. Gewapende conflicten	6
5. Vredesoperaties en conflictbeheersing	8
6. Veiligheid in Europa	10
7. Veiligheid in Oost-Azië	11
8. Veiligheid en ontwikkeling	13
Deel II. Militaire uitgaven en bewapening, 2014	
9. Militaire uitgaven	14
10. Internationale wapenhandel en wapenproductie	16
11. Mondiale nucleaire strijdkrachten	18
Deel III. Non-proliferatie, wapenbeheersing en ontwapening, 2014	
12. Kernwapenbeheersing en non-proliferatie	20
13. Vermindering van de veiligheidsdreiging van chemische en biologische materialen	22
14. Beheersing van conventionele wapens en opbouw van militair vertrouwen	23
15. Controle op handel in wapens en dual-use producten	24
Bijlagen	26

1. INLEIDING

IAN ANTHONY

De onzekerheid of landen wel in staat zijn om een toenemend aantal vaak onderling afhankelijke problemen het hoofd te bieden, vormde een rode draad in 2014.

Nu Irak, Libië en Syrië als staat zijn ineengestort, zijn externe actoren minder geneigd verantwoordelijkheid te nemen voor de interne veiligheid van andere landen, of twijfelen ze over wat voor interventie een constructieve rol kan spelen. In de toekomst wordt het wellicht essentieel kwetsbare staten vooraf te identificeren om te begrijpen waar het gevaar schuilt en om een gepaste interventie voor te bereiden. Anderzijds kan inzicht in de elementen die landen veerkrachtig maken in grote mate bijdragen om het risico op een ‘falende staat’ terug te dringen.

Ook in Europa – waar de veiligheid regionaal en binnen verschillende landen in de loop van 2014 ernstig averij opliep – wordt de rol van de staat om in te staan voor de veiligheid, herbekeken. Ondanks het dichte web aan verdragen, politieke akkoorden, instellingen van verschillende aard en andere voorhanden zijnde veiligheidsinstrumenten mondde de politieke crisis in Oekraïne op amper enkele maanden tijd uit in een grootschalig conflict. Of Europa terugkeert naar een veiligheidsconcept waarin traditionele vormen van machtspolitiek de boventoon voeren, is een legitieme en door velen gestelde vraag geworden.

Wat in 2014 ook stof tot nadenken bood, was de mate waarin een multilaterale aanpak van veiligheidsbeheer op de terugweg is. Op bepaalde vlakken is de VN-Veiligheidsraad actiever geweest dan ooit. We kunnen stellen dat zij stelselmatig naar een meer open systeem is geëvolueerd. Over haar vermogen om tijdig en doeltreffend bedreigingen voor de internationale

vrede en veiligheid aan te pakken bestaat evenwel discussie. De Veiligheidsraad had maar een beperkte impact op het Israëlisch-Palestijns conflict of op de oorlogen in Syrië en Oekraïne. De manier waarop zij gezamenlijk reageerde op de uitbraak van het ebolavirus in West-Afrika of de rekrutering van buitenlandse terroristische strijders was dan weer positief.

SIPRI Yearbook 2015 lijkt de voorlopige conclusie in de editie van 2014 te bevestigen, namelijk dat de positieve trend in de richting van minder geweld en een efficiëntere conflictbeheersing waarvan we het afgelopen decennium getuige waren, is doorbroken. ●



2. DE GEWAPENDE CONFLICTEN IN SYRIË EN IRAK

In 2014 laaiden de gewapende conflicten in Syrië en Irak op. De jihad woedde in alle hevigheid en de wereld maakte kennis met de Islamitische Staat (IS). Verschillende factoren hebben tot deze crisis geleid: jaren van intensief geweld van toenemend sectaire aard, staten die tegelijk aan legitimiteit moesten inboeten en een grootschalige sociale en institutionele ineenstorting in beide landen. Daarbij is IS slechts één, weliswaar belangrijke, speler die zich op het grotere Syrisch-Iraakse slagveld van oorlog, sociale crisis en sectaire polarisatie begeeft. Het is een crisis die ook wordt gekenmerkt door een overlappend en vaak onduidelijk kluwen van allianties die steun krijgen van regionale en internationale actoren en de daaraan verbonden structuren.

Syrië

Het mislukken van de VN-conferentie over Syrië in Genève (Genève II) in januari en februari 2014 bevestigde dat er geen onderhandelde oplossing voor het conflict kon worden bereikt. Met Staffan de Mistura werd een nieuwe VN-onderhandelaar aangesteld, die zich aan de planning zette van een lokaal staakt-het-vuren rond Aleppo. Maar naar het einde van het jaar toe bleef dit 'bottom-up' vredesproces falende. In plaats daarvan zette de vorming van door rebellen, het regime en de Koerdische PKK gecontroleerde territoria zich in een versneld tempo door. De Syrische presidentsverkiezingen in juni 2014 verliepen niet vrij of eerlijk, maar boden president Bashar al-Assad de kans om zijn macht te tonen en te laten zien hoe hij nog steeds miljoenen Syriërs kon mobiliseren.

De steun van de Verenigde Staten, Saoedi-Arabië en andere landen die de rebellen steunen, is in toenemende mate

veranderd van een poging om Assad te verdrijven, naar het in stand houden van een rebellenleger dat jihadistische groeperingen bestrijdt en zich aanpast aan de belangen van de steunverleners, zij het dan met beperkt succes. Toch blijft het er voor Assad op lange termijn somber uitzien en ondanks zijn groeiend militair voordeel is hij er in 2014 niet in geslaagd om in Syrië terug de bovenhand te krijgen. Het regime ziet zijn structurele en economische basis verder afbrokkelen, en Assad wordt almaar meer afhankelijk van internationale bondgenoten.

Voor de Syrische bevolking is het conflict nog catastrofaler gebleken. In januari 2015 had het geweld reeds meer dan 206.000 levens geëist. Nog eens 840.000 mensen raakten gewond en ruim 85.000 personen zijn vermist. Op een totaal van 22 miljoen inwoners zijn er bijna 4 miljoen het land ontvlucht naar de buurlanden, en nog eens 7,6 miljoen zijn in Syrië op de vlucht. Deze bevolkingsverschuivingen gaan gepaard met een groeiende humanitaire crisis die rampzalige gevolgen heeft voor het land en de regio. Nu in Syrië de economie geheel aan de grond zit en de dienstverlening is ingestort, ziet de toekomst er somber uit voor miljoenen mensen die familieleden, hun huis en hun bestaansmiddelen zijn kwijtgeraakt.

Irak

De burgeroorlog in Irak ging verder volgens de trend die in 2011 was begonnen, met sectaire polarisatie en een centrale overheid die haar greep steeds meer verliest. De door sjiieten gedomineerde regering van Nouri al-Maliki gleed feitelijk af tot een 'falende staat' in soennitisch-Arabisch gebied. Daardoor dreigden die ten prooi te vallen aan IS, dat sinds juni 2014 verschillende steden wist in te lijven. Maliki werd uiteindelijk vervangen door Haider al-Abadi, maar de nieuwe regering



is niet fundamenteel anders dan die van zijn voorganger. Omdat het Iraakse leger in hoge mate afhankelijk blijft van door Iran gesteunde sjiiitische militieën, zal ook die nieuwe regering moeilijkheden ondervinden om terug aansluiting te vinden met de soennitische bevolking.

In januari 2014 kreeg IS voet aan de grond in Oost-Syrië, met Raqqa als 'hoofdstad'. Sinds juni 2014 vielen gebieden in het noorden van Irak, waaronder Mosul en Tikrit, in handen van de organisatie. Dit momentum zette een sneeuwbaaleffect in gang. Het aantal rekruten nam toe en in Irak en Syrië werden steeds meer wapens en middelen buitgemaakt. In juni riep de groep een 'kalifaat' uit en wijzigde ze haar naam van Islamitische Staat van Irak en Syrië (ISIS) – ook gekend als Islamitische Staat van Irak en de Levant (ISIL) – in IS. Hoewel IS al-Qaeda, dat vroeger de bovenhand had, toenemend overvleugelt, is zij er niet geslaagd om zich buiten het soennitische grondgebied te begeven en blijft zij structureel onbekwaam om zelfs die gebieden te besturen.

IS raakte ook verwickeld in gevechten met aan de PKK gelinkte Koerdische troepen om de Noord-Syrische stad Kobani. Turkije heeft openlijk geen militaire actie ondernomen tegen IS en hield de stroom van steun en strijders naar Koerdische gebieden tegen. Daarbij vormde ook de Koerdische politiek nog een cruciaal ingrediënt in de twee conflicten. Bovenop de geïnstitutionaliseerde rivaliteit tussen de Koerdische Democratische Partij (KDP) en de Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) in de Koerdische regionale regering (KRG) van Irak speelden de complexe regionale opdelingen hun rol: de KDP zocht aansluiting met Turkije en de VS, en de PUK met Iran en de PKK. De groeiende invloed van de PKK in Irak naar aanleiding van de gebeurtenissen in 2014 kan op termijn belangrijk worden.

Wapenleveringen en het gebruik van geweld tegen Islamitische Staat

De door de Verenigde Staten geleide luchtaanvallen die in Irak in augustus en in Syrië in september 2014 van start gingen – samen met de inspanningen van de VS en andere landen om het Iraakse leger via inlichtingendiensten en door de levering van wapens te steunen – hebben mee de opmars van IS gestuit. Met de politieke en sectaire versplintering in Irak en Syrië in het achterhoofd dreigen de wapenleveringen het geweld tussen de vele militante groepen in beide landen of zelfs daarbuiten echter te doen oplaaien. Gezien de de facto banden van het Amerikaanse leger met Iran, de PKK en – tot op zekere hoogte – Assad, betekende dit voor de VS verder dat het politiek onder druk kwam te staan, vooral door enkele traditionele bondgenoten.

Misschien zal blijken dat de militaire successen van de anti-IS-coalitie eind 2014 tijdelijk zijn. De gevolgen op langere termijn voor de internationale vrede en veiligheid van de twee conflicten blijven complex en onduidelijk. ●



3. HET CONFLICT IN OEKRAÏNE EN ZIJN IMPLICATIES

Gedurende decennia heeft Europa hard gewerkt aan de ontwikkeling van een raamwerk van regels, procedures en instellingen voor conflictpreventie en crisismangement. In 2014 toonde de snelle neerwaartse spiraal van politieke crisis naar gewapend conflict in Oekraïne aan dat de genomen maatregelen onvoldoende zijn. De inlijving van de Krim door Rusland zonder instemming van de Oekraïense overheid zette het Europese veiligheidsbestel op losse schroeven.

Volgens voorzichtige schattingen waren eind 2014 al minstens 4.364 mensen omgekomen in het conflict en waren zo'n 500.000 Oekraïners in eigen land op de vlucht. Ook begin 2015 was een permanente oplossing nog niet in zicht.

De toepassing van Europese vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen

Diplomatieke inspanningen hebben ertoe geleid dat de voornaamste partijen rond de tafel gingen zitten. Dit mondde uit in gesprekken tussen Rusland en Oekraïne, en tussen de Oekraïense regering en vertegenwoordigers van gewapende groeperingen die in het oostelijke deel van het land opereren. Het diplomatieke overleg moest vooral tot een staakt-het-vuren leiden en de voorwaarden scheppen voor een meer duurzame oplossing voor het conflict.

Vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen (CSBM's) hebben een rol gespeeld in de toename van de hoeveelheid en kwaliteit van informatie over de gebeurtenissen op het terrein. Toch hebben CSBM's de spanning in Oost-Oekraïne



niet aanzienlijk doen afnemen, wat vragen opwierp omtrent hun toepasbaarheid in crisis- en conflictsituaties.

Extern kwam de reactie onder andere via het gecoördineerde gebruik van sancties door de G7, de zeven meest geïndustrialiseerde landen ter wereld en de Europese Unie (EU), met steun van landen zoals Australië en Zwitserland.

Europese veiligheidsinstellingen – de EU en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) – zijn maatregelen overeengekomen die Oekraïne moeten helpen om beter in zijn eigen veiligheid te voorzien. De gemeenschappelijke bijstandspakketten leverden de Oekraïense strijdkrachten in 2014 evenwel niet de verwachte directe ondersteuning in hun poging om de controle over het oostelijke deel van het land te herstellen. Individuele landen konden dergelijke hulp op nationale basis dan weer wel bieden. Aan het einde van het jaar was het interne debat over de aard van de toekomstige steunmaatregelen nog aan de gang.

Militaire uitgaven in Europa in de nasleep van de Oekraïense crisis

Het conflict in Oekraïne kan de aanzet zijn tot een verhoging van de militaire uitgaven in Europa. Rusland heeft zijn reëel militair budget al verschillende jaren op rij verhoogd en wil dit blijven doen. De gevolgen van het conflict zijn al te merken in Oekraïne, dat zijn militaire uitgaven significant ziet toenemen. Verschillende Centraal- en Noord-Europese buurlanden van Rusland hebben ook aangekondigd hun militaire begroting als directe reactie op de crisis te zullen vergroten. In veel West-Europese landen lijkt het echter niet die richting uit te gaan. De NAVO-lidstaten hadden hun militaire begroting voor 2015 al vastgelegd alvorens de NAVO-top van staatshoofden en regeringsleiders in Newport, Wales plaatsvond. Maar de geza-

menlijke pleidooien tijdens de bijeenkomst om meer te investeren in defensie kunnen leiden tot stijgingen in militaire uitgaven in 2016.

De impact van de crisis in Oekraïne op wapenleveringen

De crisis in Oekraïne heeft de wapenhandel in 2014 in heel wat opzichten beïnvloed. Eerst en vooral vochten de partijen in het gewapend conflict – de Oekraïense regering en de separatistische rebellen in Oost-Oekraïne – een grootschalige conventionele oorlog uit, met inzet van grote aantallen gewone en zware wapens. De meeste wapens die beide kampen gebruikten, maakten alvorens de crisis losbarstte al deel uit van het Oekraïense arsenaal.

Oekraïne heeft Westerse landen verzocht om wapens te leveren. Europese overheden aarzelden echter om aan die vraag tegevoet te komen. En ondanks zware druk van het Amerikaanse Congres om Oekraïne te helpen, stelde ook de VS zich terughoudend op. Rusland van zijn kant leverde weldege-lijk wapens aan de rebellengroepen.

De crisis heeft ook gevolgen gehad voor de Russisch-Oekraïense relaties in de wapenhandel. Na enige aarzeling van Oekraïense zijde zijn deze eind 2014 afgebroken. Dit stelde Rusland, dat afhankelijk is van Oekraïne voor enkele belangrijke wapencomponenten, voor ernstige problemen. Ook de contacten rond wapenhandel die Rusland had aangeknoopt met Westerse landen, zijn geschorst. In beide gevallen zal dit wellicht zijn impact hebben op de nu al onder druk staande Russische economie en op de plannen voor militaire modernisering. ●



4. GEWAPENDE CONFLICTEN

De eerste bevindingen begin 2015 suggereren dat er in 2014 meer oorlogen waren dan enig ander jaar sinds 2000. Achteraf gezien zal misschien blijken dat 2014 een uitermate gewelddadig jaar is geweest. In 2013 wees nog weinig of niets op een deel van het geweld dat in 2014 is losgebarsten, met name dan de annexatie van de Krim door Rusland en de steun aan gewelddadig separatisme in het oosten van Oekraïne. Dit geldt in mindere mate ook voor het brutale optreden van Boko Haram in Nigeria en Islamitische Staat (IS) in Irak of de oorlog in Gaza in 2014.

Gender, vrede en gewapend conflict

Sinds de VN-Veiligheidsraad in 2000 – nu 15 jaar geleden – met Resolutie 1325 een van haar meest befaamde beslissingen nam, is de relatie tussen gender en vrede een onderwerp dat in het internationale overleg rond vrede en veiligheid veel aandacht krijgt. Onderzoek wijst uit dat in landen met een sterke gendergelijkheid het risico op burgeroorlogen, grensoverschrijdende conflicten of ernstige schendingen van de mensenrechten kleiner is dan in landen die minder presteren op het vlak van gendergelijkheid. De oorlogssituaties in 2014 die eerder aan bod kwamen, lijken zich inderdaad af te spelen in gebieden waar gendergebonden relaties aanzienlijk zijn verslechterd, met name dan in bepaalde delen van Afrika en het Midden-Oosten. De relatie tussen gendergelijkheid en vrede maakt dat de toegenomen onderdrukking van vrouwen des te meer verontrustend is. Zo zullen maatregelen van sociale uitsluiting die vooral tegen vrouwen zijn gericht waarschijnlijk maatschappelijke spanningen veroorzaken en de voorbode zijn van oorlogen binnen en tussen landen. Zij dienen als vroegtijdige waarschuwingsindicatoren voor een internationale

gemeenschap die bekommerd is om vrede en veiligheid.

Diverse situaties van vrede en oorlog in Afrika

In tegenstelling tot de gangbare overtuiging zijn er delen van Afrika die de cycli van grootschalig geweld en oorlog zijn kunnen ontkomen. Deze ‘zones van vrede’ omvatten tien landen waar geen gewelddadige dynamieken hebben plaatsgevonden. Bovendien varieert de voorkomst van grootschalig geweld sterk over tijd. Zo was Afrika in 2005 geheel vrij van oorlog.

Historische erfenissen spelen een rol in opeenvolgende patronen van gewapende conflicten. De meeste Afrikaanse landen hebben zich zonder gewapend conflict van hun koloniale overheersers ontdaan. Die landen waar de overgang naar onafhankelijkheid met geweld is verlopen, bleken als onafhankelijke staten veel vatbaarder voor conflicten. Bovendien raakten deze conflicten verstrengeld in de dynamieken van de Koude Oorlog.

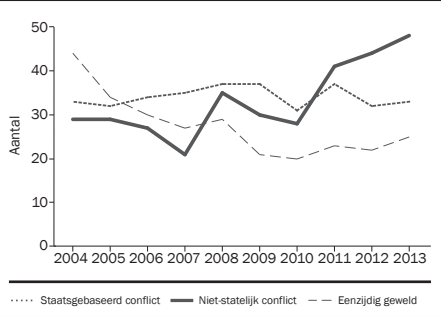
In de nasleep van de Koude Oorlog zijn de grootste oorlogen in de Hoorn van Afrika uitgevochten, waaronder Soedan. Gedurende het grootste deel van deze periode zijn vredesakkoorden en VN-vredesoperaties almaar doorslaggevender geworden om gewapende conflicten te beëindigen. Toch is er sinds 2009 aan geen enkele oorlog een einde gekomen via een vredesregeling, wat een zeer onrustwekkende ontwikkeling is.

Patronen van georganiseerd geweld, 2004-2013

Het Uppsala Conflict Data Program (UCDP) brengt georganiseerd geweld over de hele wereld in kaart, volgens drie categorieën van gewelddadige actie: staats-gebaseerde gewapende conflicten, niet-statelijke conflicten en eenzijdig geweld. Elk type van geweld heeft zijn eigen dynamiek en een trend in één geweldstype houdt geen



AANTAL GEWAPENDE CONFLICTEN, 2004-13



verband met een trend in een ander (bv. een afname in één type gaat niet gepaard met een gelijkaardige afname in andere types). Van de drie categorieën leiden staats-gebaseerde gewapende conflicten tot de meeste vernielingen en doden door gevechten. Wat dit betreft komt de burgeroorlog in Syrië op de eerste plaats.

Beschikbare gegevens duiden op een uitermate ernstige situatie in het Midden-Oosten, waar het aantal overlijdens in staats-gebaseerde conflicten tijdens de periode 2004-2013 de afgelopen jaren is toegenomen. Ook hebben er zich sinds 2010 in Afrika en het Midden-Oosten tekenen voorgedaan van toenemende niet-statelijke gewelddadige conflicten. Daarnaast waren deze regio's in dezelfde tijdspanne getuige van een stijging van eenzijdig geweld, met name dan door niet-statelijke actoren.

Samen met de gegevens over vluchtelingen viel het wellicht te voorspellen dat 2014 erg gewelddadig zou worden in het Midden-Oosten. Anderzijds wees niets in de trendgegevens op een nakende dreiging voor Oekraïne. Als er verschillende types van geweld opduiken, kan dit mogelijk escaleren. Maar geen geweld sluit niet automatisch elke dreiging daartoe uit. ●

DE GLOBAL PEACE INDEX 2014

De Global Peace Index (GPI of Wereldwijde Vredesindex), opgesteld door het Institute for Economics and Peace, peilt naar 22 indicatoren om 162 landen te rangschikken op basis van hun relatieve staat van vrede.

De GPI van 2014 toont aan dat het wereldwijde niveau van vreedzaamheid langzaam maar zeker afneemt. Europa was dan wel het meest vreedzame deel van de wereld, maar de GPI bleef slechts positief tot maart 2014. Op dat moment namen de relaties tussen Rusland en Oekraïne een duik, iets waar heel Europa de gevolgen van ondervond. Het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Sub-Sahara Afrika zijn de minst vreedzame regio's, wat voornamelijk te wijten was aan oorlogen. Toch is deze algemene daling de afgelopen zeven jaar geen indicatie voor een trend op lange termijn. De wereld is vandaag immers vreedzamer dan in om het even welke periode vóór 2000.

Positie	Land	Score	Wijziging
1	IJsland	1.189	+0.027
2	Denemarken	1.193	-0.001
3	Oostenrijk	1.200	-0.049
4	Nieuw-Zeeland	1.236	0.000
5	Zwitserland	1.258	-0.001
158	Somalië	3.368	-0.026
159	Irak	3.377	+0.132
160	Zuid-Soedan	3.397	+0.795
161	Afghanistan	3.416	-0.025
162	Syrië	3.650	+0.244



5. VREDESOPERATIES EN CONFLICTBEHEERSING

Veel van de trends betreffende vredesoperaties en conflictbeheersing uit 2013 zetten zich door in 2014: het aantal vredesoperaties bleef toenemen, hoewel de totale hoeveelheid ingezette personeelsleden opnieuw daalde. Volgens SIPRI-gegevens vonden er in 2014 62 vredesoperaties plaats, drie meer dan het jaar ervoor. Het aantal personeel dat is ingezet tijdens al deze vredesoperaties, met inbegrip van de ISAF-troepenmacht (International Security Assistance Force) in Afghanistan, daalde met 20 percent tot 162.052. Laten we ISAF evenwel buiten beschouwing, dan nam het totale aantal ingezette personeelsleden met 4 percent toe tot 148.716 – een nieuw record. De beëindiging van ISAF was bepalend voor 2014 en had een grote invloed op de jaarcijfers over vredesoperaties.

Met de beëindiging van ISAF kwam de nadruk nog meer te liggen op de vredesoperaties in Afrika: het is het continent met het grootste aantal dergelijke operaties en waar meer personeel is ingezet dan in alle andere regio's samen. In 2014 zijn zeven nieuwe vredesoperaties opgezet, waarvan vier in Afrika. De drie nieuwe missies buiten Afrika waren allen in leven geroepen als reactie op het conflict in Oekraïne.

Niet-traditionele en traditionele uitdagingen voor vredesoperaties

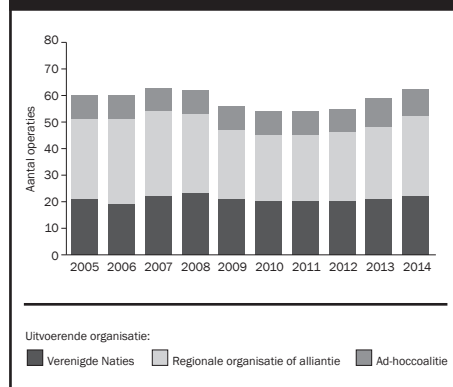
Vredesoperaties hebben in de loop van het jaar toenemend het hoofd moeten bieden aan niet-traditionele uitdagingen. De missie van de Afrikaanse Unie in Somalië (AMISOM) en ISAF kregen opnieuw te maken met asymmetrische dreigingen van niet-statelijke actoren, terwijl de Waarnemersmacht van de VN voor Toezicht op het Troepenscheidingsakkoord (UNDOF) op de Golanhoogte en de VN-stabilisatiemissie

in Mali (MINUSMA) het doelwit werden van jihadistische groeperingen. Nog een uitdaging was de ebola-epidemie, die vooral impact had op de VN-missie in Liberia (UNMIL). Een derde niet-traditionele uitdaging bestond erin dat verschillende VN-missies met volksoptstanden te maken kregen, die er in sommige gevallen zelfs toe hebben geleid dat protestanten door toedoen van leden van VN-missies om het leven zijn gekomen.

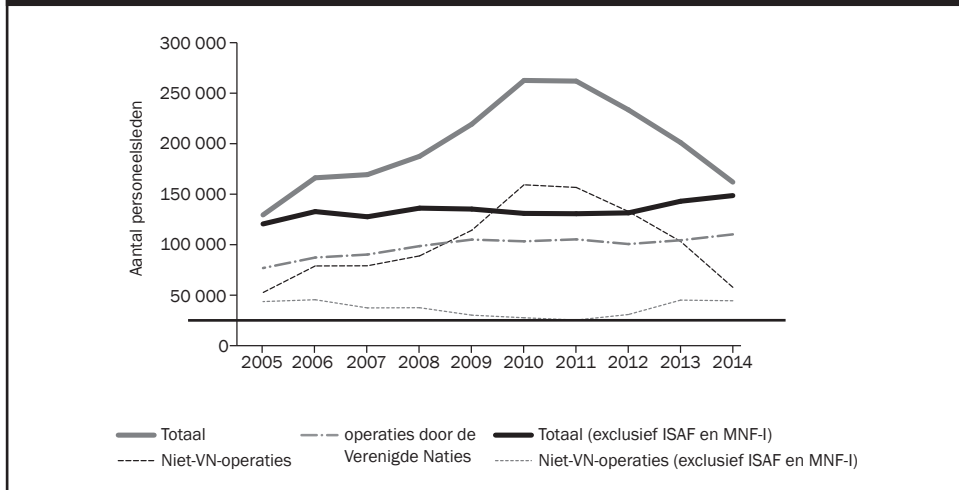
Vredesoperaties kregen in hun werking ook te maken met meer traditionele uitdagingen, zoals de oplopende spanningen naar aanleiding van meer algemene geopolitieke veranderingen en wrijvingen. Dergelijke conflicten zijn ontstaan in Oekraïne, waar Rusland en het Westen in aanvaring kwamen over geopolitieke invloed. Ondertussen wordt de toegenomen betrokkenheid van China bij VN-vredesoperaties deels gezien als een manier om de Chinese energiebelangen in Afrika te beschermen.

Vredesoperaties lijken meer robuust te worden, en een aantal VN-missies hebben in Afrika actief deelgenomen aan gevechten. Tezelfdertijd is er meer toezicht uitgeoefend op de VN en haar troepenleveranciers. Zo is voor het eerst een troepenleverancier (Nederland) aan-

AANTAL VREDESOPERATIES, 2005–14



AANTAL PERSONEELSLEDEN INGEZET TIJDENS MULTILATERALE VREDES-OPERATIES, 2005–14



sprakelijk gesteld voor de dood van burgers (in Srebrenica, Bosnië-Herzegovina, in 1995).

Vredesoperaties als een instrument voor conflictbeheersing

Ondanks deze uitdagingen en de frequente kritiek op operaties en hun doeltreffendheid blijven de internationale gemeenschap en conflictpartijen vredesoperaties beschouwen als een bruikbaar instrument voor conflictbeheersing. Nieuwe operaties die in 2014 werden voorgesteld hadden betrekking op uitermate moeilijke situaties. Oekraïense parlementsleden en enkele leden uit de VN-Veiligheidsraad hoopten dat er een VN-vredesoperatie voor Oekraïne zou komen, terwijl pro-Russische activisten een Russische vredesmacht wilden. President Mahmoud Abbas van de Palestijnse Autoriteit stelde een NAVO-operatie voor op het grondgebied van een toekomstige Palestijnse staat, en toen de oorlog in Gaza in 2014 op zijn einde liep herhaalde de Europese Unie (EU) haar aanbod om de Grensbijstandsmissie Rafah (EU BAM Rafah) te reactiveren.

Daarnaast riep de Syrische oppositie op tot een VN-missie om toezicht te houden op een toekomstig staakt-het-vuren, terwijl sommigen hoopten dat de VN een reddingsmissie zou sturen om de schoolmeisjes te bevrijden die in Chibok, in Nigeria door Boko Haram waren ontvoerd.

Omdat missies almaar veeleisender worden, de verwachtingen hooggespannen zijn en de geopolitieke omgeving aan verandering onderhevig is, kondigde de VN-Secretaris-Generaal een omvattend controleproces aan voor VN-vredesoperaties. Er werd een expertenpanel over vredesoperaties aangesteld om de huidige toestand en de toekomstige noden van vredesoperaties te analyseren. Om deze belangrijke maar moeilijke taak tot een goed einde te brengen kan het panel gebruikmaken van de voornaamste aanbevelingen uit het Brahimi-rapport, die in veel gevallen ook vandaag nog overeind blijven. Indien de inspanningen van het panel zouden bijdragen tot de uitvoering van zelfs maar enkele van deze aanbevelingen, zou dit al een grote stap voorwaarts betekenen. ●

6. VEILIGHEID IN EUROPA

De escalerende politieke crisis in Oekraïne tijdens 2014 gleed al snel af naar een grootschalig conflict waarin verschillende externe actoren betrokken raakten in uiteenlopende rollen – waaronder die van strijdende partij, wapenleverancier en bemiddelaar. De politieke relaties tussen Rusland en een aantal Westerse landen verslechterden snel. Sommige institutionele relaties – bijvoorbeeld die tussen de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en Rusland, en Rusland en de Europese Unie (EU) – zijn mogelijk onherstelbaar beschadigd.

De snelheid waarmee een relatief nieuwe en voordien onbekende gewapende speler – Islamitische Staat – militaire en administratieve controle kon veroveren over een groot grondgebied in het westen van Irak en het oosten van Syrië, kwam ook als een onaangename verrassing. Aanslagen in Europese steden door individuen die hun motivatie uit de conflicten in Irak en Syrië haalden, onderstreepten dat de scheidingslijnen tussen interne en externe veiligheid van landen in Europa vervagen.

Nieuwe klemtoon op de militaire dimensie van Euro-Atlantische veiligheid

Dramatische gebeurtenissen voedden de indruk dat Europa, dat gewend is geraakt aan een relatief gunstige veiligheidsomgeving, de behoefte om zich voor te bereiden op militaire bedreigingen had onderschat. De beslissingen van de NAVO-top in Wales eind 2014 suggereren dat het zwaartepunt in de instrumenten voor het veiligheidsbeleid mogelijk licht zal verschuiven. Wat dit concreet zal betekenen, is momenteel nog niet duidelijk. Mogelijk zullen we echter teruggrijpen naar een groter militair apparaat dat zich toespitst op de verdediging van het grondgebied of zullen de Europese NAVO-bondgenoten centraal in hun

veiligheidsbeleid opnieuw een afschrikingsmechanisme willen inbouwen.

Los van de beslissingen omtrent militaire veiligheid zetten gebeurtenissen de coöperatieve veiligheidsbenadering die Europese leiders sinds het einde van de Koude Oorlog hebben voorgestaan – een model dat onderhevig is geweest aan toenemende druk – verder onder spanning. De in 2014 genomen beslissingen kunnen erop duiden dat landen de kracht van hun nationale krijgsmacht in de toekomst weer als belangrijkste factor in de verdediging van hun veiligheid zullen uitspelen.

De actieve participatie van burgers uit Europese landen in gewapende conflicten in Europa en in de aangrenzende regio's vormde de aanzet tot een politieke discussie over nationale en regionale maatregelen die een radicalisering in de richting van terrorisme en gewelddadig extremisme moeten voorkomen. Enerzijds hebben deze discussies geleid tot een verhoogde aandacht voor de veiligheidsimplicaties van sociale uitsluiting in Europa. Anderzijds heeft deze ontwikkeling een beleid in gang gezet dat de bewegingsvrijheid van bepaalde individuen inperkt.

Ofschoon de zaken in 2014 in die richting gingen, zou het voorbarig zijn om vergaande conclusies te trekken over de toekomstige ontwikkeling van de Europese veiligheid. Het valt nog te bezien of landen geleidelijk aan terug zullen evolueren naar een evenwichtige benadering die evenveel aandacht besteedt aan elk van de instrumenten van coöperatieve veiligheid – militaire defensie, wapenbeheersing, crisisbeheer, conflictpreventie en conflictantering. ●



7. VEILIGHEID IN OOST-AZIË

In de loop van 2014 staken in Oost-Azië enkele significante regionale militaire en veiligheidstrends de kop op. Centraal hierin staan de inspanningen van China om de regionale veiligheidsdynamiek actief vorm te geven. In Oost-Azië zijn de regionale spanningen sinds 2008 opgelopen, vooral door de ongerustheid over maritieme territoriale disputen, de Chinese strategische assertiviteit, nucleaire proliferatie, militaire bewapening in de regio en de angst dat de instabiliteit vanuit Afghanistan en Pakistan zich zou verspreiden. De evolutie van de regionale militaire uitgaven toont dat landen die betrokken zijn bij territoriale disputen met China militaire moderniseringsprogramma's hebben opgezet. Nu de Verenigde Staten zich militair sterker ontwikkelen en de veiligheidsbanden met bondgenoten in de regio in het kader van hun 'pivot naar Azië'-strategie aanhalen, spraken sommige analisten over een 'terugkeer van de geopolitiek'.

De Amerikaanse heroriëntering naar Azië en de Stille Oceaan

De militaire samenwerking tussen de VS en haar bondgenoten in de regio neemt als onderdeel van de Amerikaanse 'pivot naar Azië'-strategie een andere gedaante aan. Onder invloed van China's voortdurende inspanningen om zijn krijgsmacht te moderniseren, hebben de VS en een aantal landen in Azië hun samenwerking rond defensie in 2014 uitgebouwd. Volgens China willen de Verenigde Staten landen uit de regio zo inzetten om de opmars van China een halt toe te roepen.

Maritieme disputen in de Zuid- en Oost-Chinese Zee

In 2014 bleef de spanning in de Zuid-Chinese Zee hoog oplopen, terwijl de veiligheidssituatie in de Oost-Chinese Zee

dan weer iets gunstiger werd. De Chinese zoektocht naar olievoorraden en de versnelde landwinning in betwiste gebieden van de Zuid-Chinese Zee hebben de regio meermaals in een impasse gebracht en protesten uitgelokt bij andere gegadigden, met name dan de Filippijnen en Vietnam. Toch voerde de Chinese kustwacht in 2014 in de Oost-Chinese Zee ook minder patrouilles uit rond de betwiste Senkaku/Diaoyu-eilanden, en luidde een historische handdruk tussen de Chinese president Xi Jinping en de Japanse premier Shinzo Abe tijdens de APEC-top (Asia-Pacific Economic Cooperation) in november de hervatting in van vergaande bilaterale relaties tussen beide landen.

Chinese diplomatieke initiatieven rond veiligheid

Uit het 'Azië voor de Aziaten'-concept van president Xi zijn een aantal nieuwe diplomatieke initiatieven rond veiligheid voortgekomen. China voert zijn inspanningen op om economische, financiële en politieke instellingen op te richten die een alternatief bieden voor de traditionele, door het Westen aangevoerde wereldorde. Binnen het domein van de regionale veiligheid maakt China steeds meer gebruik van haar eigen fora om structuren tot stand te brengen die de VS in haar capaciteit beknootten om conflicten in de regio te helpen beheersen en oplossen.

Japanse hervormingen in het nationale defensiebeleid

De regering-Abe heeft maatregelen genomen om het Japanse defensiebeleid ingrijpend te veranderen. Abe heeft de institutionele en constitutionele hervormingen voortgezet die het pad moeten effenen naar een 'normalisatie' van het defensiebeleid van Japan. Pogingen om een wijziging door te voeren in de sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog



pacifistische Japanse grondwet hebben negatieve reacties uitgelokt vanwege China en Zuid-Korea. De VS van haar kant heeft de deur geopend voor een mogelijk grotere bijdrage van Japan aan de regionale veiligheid.

Terrorisme en China's internationale samenwerking rond veiligheid

China heeft vergaande pogingen ondernomen om het terrorisme in Xinjiang, de meest westelijk gelegen autonome regio, aan te pakken. Xinjiang grenst aan Afghanistan en Pakistan en verder aan Centraal-Aziatische landen, die in veel gevallen voormalige Sovjetstaten zijn. Als gevolg van de toenemende aanvallen op eigen grondgebied door jihadi's, de bezorgdheid dat de instabiliteit vanuit Afghanistan zou overwaaien nu de ISAF-missie (International Security Assistance Force) is beëindigd en de angst voor jihadstrijders die terugkeren naar China vanuit buitenlandse conflictgebieden, vooral dan Irak en Syrië, heeft China zich actiever getoond in de regionale samenwerking in de strijd tegen het terrorisme.

De veranderende rol van Rusland in de veiligheid van Noordoost-Azië

In navolging van de crisis in Oekraïne heeft Rusland geprobeerd om diplomatieke en veiligheidsinitiatieven in Noordoost-Azië te stimuleren. De relatie van Rusland met het Westen is gevoelig verslechterd als gevolg van zijn de facto annexatie van de Krim en de Russische militaire betrokkenheid in Oost-Oekraïne. Daarom heeft Rusland geprobeerd om zijn strategische relaties in Noordoost-Azië aan te halen: het heeft pogingen ondernomen om de bilaterale banden met China uit te diepen en gaat tegelijkertijd na hoe het nauwere economische en politieke relaties kan aanknopen met Noord-Korea. Toch is het onwaarschijnlijk dat Rusland met zijn pogingen om in Noordoost-Azië een prominentere rol te spelen strategisch zwaar zal kunnen doorwegen. ●



8. VEILIGHEID EN ONTWIKKELING

Traditioneel komen veiligheid en ontwikkeling in internationaal onderzoek los van elkaar aan bod. In het verleden is ontwikkeling omschreven als economische groei en welzijn, en sinds kort vallen ook capaciteiten, kansen en keuzes mee daaronder. Binnen het paradigma van de internationale relaties werd veiligheid dan weer op verschillende manieren geïnterpreteerd: als individuele, menselijke en nationale veiligheid. Deze beleidsdomeinen hebben betrekking op verschillende actoren en zijn gericht op verschillende bedreigingen – interne en externe, existentiële en andere. Vaak kent elke bedreiging een ander tijdsbestek: bedreigingen voor de ontwikkeling gaan een hele generatie aan, terwijl veiligheidsbedreigingen zich veelal op korte termijn afspelen.

Ontwikkelingsgevolgen van onveiligheid

Toch is het in een steeds meer onderling verbonden en complexe wereld duidelijk geworden dat veiligheid en ontwikkeling onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, vooral dan in de minst ontwikkelde landen. Bedreigingen voor de veiligheid kunnen socio-economisch van oorzaak zijn, zoals daar zijn geschillen over natuurlijke hulpbronnen, effecten van milieuschade, economische en sociale ongelijkheid, economische en politieke migratie en natuurrampen. Gedurende ruim 20 jaar is ontwikkeling via het concept van de menselijke veiligheid gekoppeld aan veiligheid. De relatie kan complex zijn: een stagnerende ontwikkeling kan tot ongenoegen leiden, en conflicten kunnen een bedreiging zijn voor ontwikkeling. De Millenniumverklaring van de Verenigde Naties in 2000 benadrukte dat vrede en veiligheid voorwaarden zijn om armoede te bestrijden. Een recente doorlichting van de VN-millenniumdoelstellingen voor ontwikkeling bevestigt nogmaals dat in die landen die het zwaarst te kampen krijgen met

conflicten, instabiliteit en een ontheemde bevolking, de strijd tegen armoede het meest problematisch verloopt. Vaak wordt dit een vicieuze cirkel. Economische schokken – waarbij ook het milieu onder druk staat, migratie een rol speelt en de voedselprijzen de hoogte in schieten – brengen immers op hun beurt de veiligheid in het gedrang.

Kwetsbare systemen, gezondheid en gender

Op een moment dat de wereld een nieuwe globale agenda voor duurzame ontwikkeling uitwerkt, slaat onderzoek naar veiligheid en ontwikkeling een brug tussen deze twee domeinen. In kwetsbare stelsels (in minder ontwikkelde en steeds meer ook in middeninkomenslanden) lopen veiligheid en ontwikkeling complex in elkaar over. Dit complexe karakter uit zich bijvoorbeeld in de manier waarop geweld tegen gezondheidswerkers ingrijpt op de dienstverlening en het vertrouwen van de bevolking.

Een systeembenadering is één manier om kwetsbaarheid te begrijpen. In tegenstelling tot een model dat de staat centraal stelt, laat systeembdenken een diepere analyse toe van de verbanden tussen de symptomen en oorzaken van kwetsbaarheid, maar ook van de impact die verschillende processen op elkaar hebben. Kwetsbare systemen zijn omgevingen waarin de interactie tussen een beperkte veiligheid en weinig ontwikkeling het moeilijk maakt om ontwikkeling en veiligheid te realiseren.

Wanneer we in een systeembenadering een genderperspectief integreren, helpt dit om structurele ongelijkheden op basis van sociale normen te identificeren. Genderanalyse kan bijvoorbeeld illustreren hoe mannen en vrouwen onveiligheid en kwetsbaarheid verschillend ervaren. Deze informatie is nuttig om tot een efficiënter beleid te komen. Op deze manier kan een beter begrip van de relatie tussen structurele ongelijkheden en veiligheids- en ontwikkelingsprocessen bijdragen tot meer vrede en veiligheid. ●



9. MILITAIRE UITGAVEN

Wereldwijd werd het totaal aan militaire uitgaven in 2014 geschat op 1.776 miljard USD, goed voor 2,3% van het wereldwijde bruto binnenlands product ofwel 245 USD per persoon. De reële militaire uitgaven bedroegen ongeveer 0,4% minder dan in 2013.

De snelle toename zette zich door in Afrika, Oost-Europa en het Midden-Oosten. De hoge olieprijs tot in de tweede helft van 2014 gecombineerd met talloze regionale conflicten hebben ervoor gezorgd dat de militaire uitgaven van die landen in deze regio's met toch al het grootste budget nog zijn toegenomen. De conflicten in onder meer Oekraïne, Irak en Syrië zullen de militaire uitgaven van enkele landen in deze regio's waarschijnlijk verder de hoogte in

stuwen. De felle daling van de olieprijs eind 2014 zou evenwel een kentering kunnen inluiden in landen die erg afhankelijk zijn van inkomsten uit olie. In landen met aanzienlijke financiële reserves zal het effect nog even op zich laten wachten.

Ook in Azië en Oceanië gingen de militaire uitgaven in 2014 de hoogte in. Daar was echter China bijna uitsluitend verantwoordelijk voor de stijging. Elders in de regio deed zich in sommige gevallen een stijging voor, in andere een daling. In Latijns-Amerika en de Caraïben bleven de cijfers in 2013 zo goed als stabiel. Regionaal leider Brazilië heeft als gevolg van zijn economische moeilijkheden in zijn uitgaven gesneden. De strijd tegen de drugkartels in Midden-Amerika bleef een belangrijk motief waarom in die subregio meer werd besteed aan bewapening.

Militaire uitgaven van de Verenigde Staten

De aan de gang zijnde terugtrekking van Amerikaanse troepen uit Afghanistan en de gevolgen van de 'Budget Control Act' (BCA) van 2011 maakten dat de militaire uitgaven verder terugliepen. Het feit dat het Congres in 2014 manieren heeft gevonden om de automatische, lineaire besparingen via het mechanisme voor sekwestering te omzeilen, heeft de werking van de BCA-wet evenwel voor een stuk uitgehold. De door de terugtrekking van de meeste Amerikaanse troepen uit Afghanistan verwachte daling in uitgaven aan overzeese crisisoperaties zal door de conflicten in Irak en Oekraïne mogelijk iets langzamer verlopen. Dit neemt niet weg dat de Amerikaanse militaire uitgaven in 2015 wellicht, weliswaar langzamer, toch opnieuw zullen afnemen.

WERELDWIJDE MILITAIRE UITGAVEN, 2014

Regio	Uitgaven (miljard USD)	Wijziging (%)
Afrika	(50)	5,9
Noord-Afrika	20,1	7,6
Sub-Sahara Afrika	(30,1)	4,8
Amerikaans continent	705	-5,7
Midden-Amerika en de Caraïben	10,4	9,1
Noord-Amerika	627	-6,4
Zuid-Amerika	67,3	-1,3
Azië en Oceanië	439	5,0
Centraal- en Zuid-Azië	65,9	2,0
Oost-Azië	309	6,2
Oceanië	28	6,9
Zuidoost-Azië	35,9	-0,4
Europa	386	0,6
Oost-Europa	93,9	8,4
West en Centraal	292	-1,9
Midden-Oosten	(196)	5,2
Totaal wereld	1 776	-0,4

() = onzekere schatting. De uitgaven staan in USD (koers van 2014). Alle wijzigingen zijn reële wijzigingen.



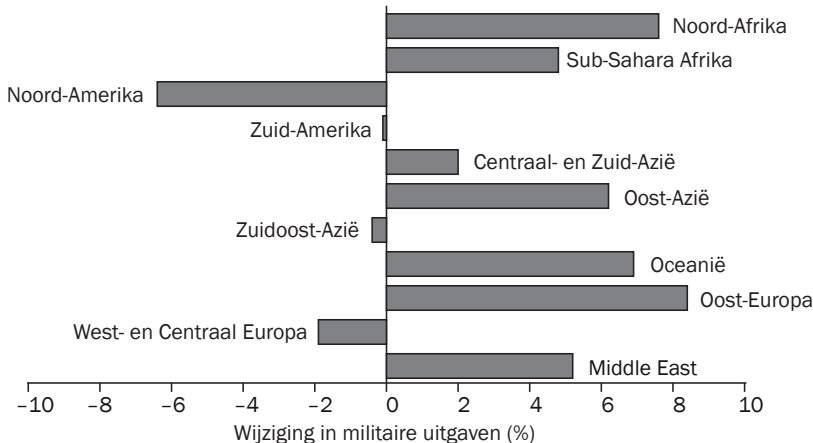
De beschikbaarheid van gegevens over militaire uitgaven

In de jaren 90 en tijdens de eerste jaren van het nieuwe millennium werden steeds meer gegevens over militaire uitgaven beschikbaar. Maar de voorbije 5 tot 10 jaar is deze trend vertraagd, met name dan in Afrika en het Midden-Oosten. Een analyse van de beschikbaarheid van gegevens op grond van de verschillende parameters per land toont aan dat burgervrijheden en politieke vrijheid vaak samengaan met de beschikbaarheid van kwalitatieve gegevens over militaire uitgaven. In kwetsbare staten is het met de beschikbaarheid van kwaliteitsvolle gegevens dan weer een stuk slechter gesteld. Het nationale inkomen blijft geen doorslaggevende factor voor de beschikbaarheid van gegevens, zodra in de analyses gecontroleerd wordt voor de andere twee factoren. ●

RAPPORTAGE VAN MILITAIRE UITGAVEN AAN DE VN

Het VN-rapport over militaire uitgaven blijft een belangrijke bron voor officiële gegevens over militaire uitgaven. Toch gingen in 2014, in tegenstelling tot in 2013, minder VN-lidstaten in op het jaarlijkse verzoek om gegevens in te dienen. Slechts 25% van de landen leverde informatie in. Dat militaire uitgaven politiek gevoelig liggen, kan een belangrijke reden zijn om ze niet aan te geven, hoewel veel landen hun militaire begroting online aan het grote publiek bekendmaken. Het feit dat veel landen minstens eenmaal hebben gereageerd, laat eveneens vermoeden dat zij de capaciteit hebben om verslag uit te brengen maar het hen misschien aan middelen of politieke wil ontbreekt om consequent informatie te verstrekken.

WIJZIGINGEN IN MILITAIRE UITGAVEN, PER REGIO, 2013-2014



10. INTERNATIONALE WAPENHANDEL

Het volume van de internationale handel in grote wapens is tussen de periode 2005-2009 en 2010-2014 met 16% gestegen. De vijf grootste leveranciers in 2010-2014 – de Verenigde Staten, Rusland, China, Duitsland en Frankrijk – waren goed voor 74% van het exportvolume. De VS en Rusland (of de Sovjetunie vóór 1992) zijn sinds 1950 onafgebroken met voorsprong de grootste leveranciers geweest. Samen met de West-Europese landen stonden zij traditioneel bovenaan in de top 10 van leveranciers. En niets lijkt erop te wijzen dat dit in de nabije toekomst ingrijpend zal veranderen. China heeft zich echter stevig in de top 5 geschaard: in 2010-2014 was het land de derde grootste leverancier en liet het daarmee Duitsland en Frankrijk net achter zich.

Ontwikkelingen in de wapenhandel, 2014

In 2010-2014 vloeiden in vergelijking met 2005-2009 meer wapens naar Afrika en Azië. De stroom naar Europa nam dan weer aanzienlijk af. Tussen 2010 en 2014 ging 48% van alle ingevoerde grote wapens naar landen in Azië en Oceanië. Van de vijf belangrijkste afnemers van grote wapens lagen er drie in Azië en Oceanië: India, China en Pakistan. Daarnaast nam de invoer door landen in het Midden-Oosten

duidelijk toe. Twee ervan behoorden in 2010-2014 tot de vijf grootste importeurs: Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. Wat erg opviel, was dat de invoer naar Saoedi-Arabië dermate sterk toenam en dat het land in de periode 2010-2014 de tweede grootste importeur is geworden. Saoedi-Arabië en verschillende andere Arabische Golfstaten hebben de voorbije jaren aanzienlijke bestellingen geplaatst. De levering daarvan is maar net op gang gekomen. De invoer naar de regio zal dus waarschijnlijk nog verder groeien.

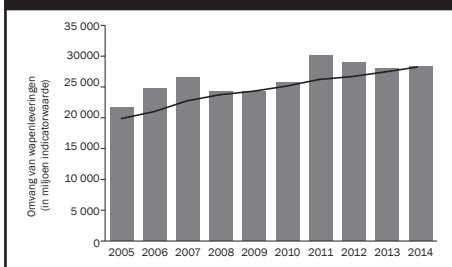
Tijdens 2014 hebben er zich op veel plaatsen in de wereld spanningen en conflicten voorgedaan, die vaak rechtstreeks verband hielden met wapenaankopen uit het buitenland. De door Noordoost-Aziatische landen ingevoerde wapens hebben bijvoorbeeld een rol gespeeld in de talrijke spanningen in die regio. Mogelijk zullen deze wapens, samen met aankopen van opkomende nationale wapenproducenten aldaar, de situatie nog verder bemoeilijken.

De inwerkingtreding van het Wapenhandelsverdrag in 2014 was zonder twijfel de belangrijkste gebeurtenis van het jaar op het vlak van de wapenhandel.

Transparantie in wapenleveringen

Net zoals 2012 en 2013 was 2014 was weer een jaar dat inzake transparantie over wapenleveringen zwak scoorde. Het aantal landen dat zijn wapeninvoer en -uitvoer rapporteerde aan het VN-register van Conventionele Wapens (United Nations Register of Conventional Arms, ofwel UNROCA) nam in 2014 af. Amper iets meer dan een kwart van alle VN-leden bezorgde op vraag van de Secretaris-Generaal zijn basisgegevens over de invoer en uitvoer. SIPRI heeft kunnen vaststellen dat tijdens de periode 2009-2013 verschillende van de tien belangrijkste leveranciers van grote wapens niet altijd verslag hebben uitgebracht bij het UNROCA.* Tijdens de

TREND IN LEVERINGEN VAN GROTE WAPENS, 2005-2014



BELANGRIJKSTE EXPORTEURS EN IMPORTEURS VAN GROTE WAPENS, 2010-2014

Exporteur	Wereldwijd aandeel (%)	Exporteur	Wereldwijd aandeel (%)
1. VS	31	1. India	15
2. Rusland	27	2. Saoedi-Arabië	5
3. China	5	3. China	5
4. Duitsland	5	4. VAE	4
5. Frankrijk	5	5. Pakistan	4
6. VK	4	6. Australië	4
7. Spanje	3	7. Turkije	3
8. Italië	3	8. VS	3
9. Oekraïne	3	9. Zuid-Korea	3
10. Israël	2	10. Singapore	3

afgelopen jaren bleef de participatiegraad in sommige regio's onafgebroken laag, met name dan in Afrika en het Midden-Oosten.

Wapenleveringen aan conflictgebieden en niet-statelijke actoren

Wapenleveringen aan landen betrokken bij gewapende conflicten en niet-statelijke groepen zijn in 2014 een belangrijke kwestie geworden. Leveranciers hebben knopen moeten doorhakken over leveringen aan Irak en andere landen die de strijd hadden aangebonden met Islamitische Staat, en zelfs over leveringen aan milities waarover de centrale Iraakse regeringen geen volledige controle heeft. Het conflict in Oekraïne heeft dan weer onenigheid veroorzaakt onder Westerse landen over zaken die verband hielden met de levering van wapens aan de Oekraïense regering.

De financiële waarde van de wapenexport van landen, 2013*

Terwijl de SIPRI-gegevens over internationale wapenleveringen niet de financiële waarde aangeven, publiceren veel wapenexporterende landen wel cijfers over wat de financiële waarde van hun wapenuitvoer is. Uitgaand van zulke data schat SIPRI dat de totale waarde van de wereldwijde wapenhandel in 2013 minstens 76 miljard

USD bedroeg. Het werkelijke cijfer zal echter waarschijnlijk hoger liggen.

Wapenproductie en militaire dienstverlening, 2013*

De verkoop van wapens en militaire diensten door bedrijven uit de SIPRI Top 100 – 's werelds 100 grootste wapenproducenten en militaire dienstverleners (uitgezonderd Chinese bedrijven) – was in 2013 goed voor 402 miljard USD. Dit betekent een daling van 2% in vergelijking met de inkomsten van 2012. De terugloop die in 2011 is begonnen, zet zich dus vertraagd voort. ●

DE TIEN GROOTSTE WAPEN-PRODUCTENTEN, 2013

Bedrijf	Wapenverkoop (\$ m.)	Winst (\$ m.)
1 Lockheed Martin	35 490	2 981
2 Boeing	30 700	4 585
3 BAE Systems (VK)	26 820	275
4 Raytheon	21 950	2 013
5 Northrop Grumman	20 200	1 952
6 General Dynamics	18 660	2 357
7 EADS (trans-Europa)	15 740	1 959
8 United Technologies	11 900	5 721
9 Finmeccanica (Italië)	10 560	98
10 Thales (Frankrijk)	10 370	761

Bedrijven gevestigd in de VS, tenzij anders vermeld. De cijfers staan in USD. De winstcijfers hebben betrekking op alle bedrijfsactiviteiten, niet-militaire verkopen inbegrepen.

* Het laatste jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn.



11. WERELDWIJDE NUCLEAIRE STRIJKKRACHTEN

Begin 2015 hadden negen landen – de Verenigde Staten, Rusland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, China, India, Pakistan, Israël en de Democratische Volksrepubliek Korea (DVRK of Noord-Korea) – ongeveer 15.850 kernwapens in hun bezit, waarvan 4.300 opgesteld bij operationele troepen. Daarvan worden er ongeveer 1.800 in hoge staat van paraatheid gehouden.

Kernwapenarsenalen

Het totale aantal kernkoppen in de wereld neemt af, voornamelijk omdat Rusland en de VS hun kernwapenarsenalen verder afbouwen. Samen zijn hun arsenalen goed voor meer dan 90% van de wereldwijde voorraad aan nucleaire wapens. De afbouw blijkt wel trager te verlopen dan een tiental jaar geleden en sinds de bilaterale afspraken uit het Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (nieuw START-verdrag) van 2010 heeft geen enkel land zijn strategische kernarsenalen substantieel gereduceerd. Rusland en de VS voeren tezelfdertijd een grootschalige en dure modernisering van hun nucleaire overbrengingssystemen, kernkoppen en productiefabrieken door.

De andere wettelijk erkende kernwapenstaten, zoals bepaald in het Non-proliferatieverdrag inzake kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV) van 1968 – China, Frankrijk, Rusland, de VS en het VK – ontwikkelen nieuwe nucleaire wapensystemen, stellen ze op of hebben aangekondigd dat in de toekomst te zullen doen. In het geval van China kan dit betekenen dat hun voorraad kernwapens beperkt in omvang zal toenemen. Alle vijf wettelijk erkende kernmogendheden lijken vastbesloten om hun nucleair arsenaal voor onbepaalde tijd te behouden.

WERELDKERNMACHTEN, 2014

Land	Opgestelde kernkoppen	Andere kernkoppen	Totaal
VS	-2 080	5 180	-7 260
Rusland	-1 780	-5 720	-7 500
Verenigd Koninkrijk	150	-65	-215
Frankrijk	-290	-10	-300
China	-	-260	-260
India	-	90-110	90-110
Pakistan	-	100-120	100-120
Israël	-	-80	-80
Noord-Korea	6-8
Totaal	-4 300	-11 545	-15 850

Deze cijfers worden bij benadering gegeven en gelden vanaf januari 2015.

De arsenalen van de andere kernwapenstaten zijn beduidend kleiner. Wel leggen India en Pakistan momenteel een grotere voorraad kernwapens aan en breiden zij hun raketlanceersystemen uit. Ondertussen test Israël een nieuwe ballistische langeafstandsruket voor nucleaire koppen. Het lijkt erop dat een negende land – Noord-Korea – zijn militaire nucleaire capaciteit uitbreidt, maar het is onbekend of het een kernkop heeft ontwikkeld die door een ballistische raket kan worden gedragen.

Transparantie: een gemengd beeld

Of we betrouwbare informatie hebben over de status van de kernwapenarsenalen en de nucleaire capaciteit varieert aanzienlijk per kernwapenstaat. De VS heeft uitvoerige informatie over zijn voorraad en zijn vermogen vrijgegeven, en ook het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk hebben dit in zekere mate gedaan. Rusland geeft geen gedetailleerd overzicht vrij van zijn strategisch kernarsenaal dat valt onder het nieuwe START-verdrag, informatie die het land overigens wel deelt met de VS. De Amerikaanse overheid publiceert niet langer gedetailleerde informatie



over de Russische en Chinese nucleaire slagkracht. China houdt details over zijn kernwapens angstvallig geheim en er is weinig informatie voorhanden over zijn arsenaal en wapenproductie. De Indiase en Pakistaanse overheid legt verklaringen af over sommige van hun raketproeven maar laat niets los over de staat of de omvang van hun arsenaal. Israël heeft niet de gewoonte toelichting te geven bij zijn kernwapenarsenaal en Noord-Korea verstrekt geen publieke informatie over zijn nucleaire capaciteit. ●

WERELDWIJDE SPLIJTSTOF-VOORRADEN, 2014

Stoffen die een kettingsploitreactie in stand kunnen houden, zijn noodzakelijk voor alle soorten kernbommen, van eerstegeneratie atoomwapens tot geavanceerde thermonucleaire wapens. De meest voorkomende splijtstoffen zijn hoog verrijkt uranium en plutonium.

China, Frankrijk, Rusland, het Verenigd Koninkrijk en de VS produceerden voor hun kernwapens zowel hoog verrijkt uranium als plutonium; India, Israël en Noord-Korea produceerden voornamelijk plutonium en Pakistan stapt geleidelijk over van hoofdzakelijk hoog verrijkt uranium naar plutonium. Alle landen met een civiele nucleaire verrijkings- of opwerkingsindustrie zijn min of meer in staat om splijtstoffen voor wapens te produceren.

Het International Panel on Fissile Materials brengt informatie samen over de wereldvoorraden aan splijtstoffen.

Wereldvoorraden, 2014	
Hoog verrijkt uranium	-1 345 ton
Gespleten plutonium	
Militaire voorraden	-223 ton
Civiele voorraden	-270 ton



12. KERNWAPENBEHEERSING EN NON-PROLIFERATIE

2014 leverde een gemengd beeld op inzake de beheersing van kernwapens en non-proliferatie.

Het Iraanse kernprogramma en internationale bezorgdheid

De reeds lang bestaande internationale bezorgdheid over de omvang en aard van het Iraanse nucleaire programma bleef centraal staan in de inspanningen rond nucleaire non-proliferatie.

De onderhandelingen tussen Iran en Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk (E3), China, Rusland en de Verenigde Staten (+3), gefaciliteerd door de Europese Unie (EU) – die samen als E3/EU+3 bekendstaan – gingen door, ‘om onderling te komen tot een omvattende overeenkomst op langere termijn die moet garanderen dat Iran met zijn nucleaire programma uitsluitend vreedzame bedoelingen heeft’. Als deel van de eerste stap in de richting van deze overeenkomst nam Iran een aantal vrijwillige maatregelen die zijn omschreven in een voorlopig gezamenlijk actieplan waarover de E3/EU+3 en Iran op 24 november 2013 een akkoord bereikten.

De tenuitvoerlegging van het gezamenlijk actieplan begon in januari 2014. De initieel geplande termijn van zes maanden werd in juli verlengd voor nog eens zes maanden tot november. Daarop werd nogmaals een verlenging afgesproken met zeven maanden, tot eind juni 2015.

Op verzoek van de E3/EU+3 en Iran nam het Internationaal Atoomagentschap (IAEA) de taak op zich om de periodieke voortgangsverslagen over de tenuitvoerlegging door Iran van de nucleair gerelateerde maatregelen uit het gezamenlijk actieplan op te volgen, na te kijken en bekend te maken. In het kader van het gezamenlijk actieplan meldde het IAEA dat Iran, als

een van de maatregelen, tijdens 2014 uraniumhexafluoride (UF₆) in zijn aangegeven faciliteiten tot niet meer dan 5% had verrijkt. Bovendien zijn alle Iraanse voorraden UF₆ verrijkt tot 20% uranium-235 (U-235) via een ‘downblending’- en conversieproces verder verwerkt tot uraniumoxide (UO₂). Iran heeft zijn activiteiten niet uitgebreid in de brandstofverrijkingsfabriek (FEP) in Natanz, de Fordow-brandstofverrijkingsfabriek (FFEP) of in de in aanbouw zijnde Arak-reactor (IR-40). Iran heeft het IAEA dagelijks toegang verleend tot verrijkingsinstallaties in Natanz en Fordow.

In 2014 heeft Iran zich gehouden aan de overeenkomst inzake veiligheidsmaatregelen met het IAEA in het kader van het Non-proliferatieverdrag inzake kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV) van 1968. Iran gaf eveneens verdere uitvoering aan de gezamenlijke verklaring over een raamwerk voor samenwerking (Joint Statement on a Framework for Cooperation) die het IAEA en Iran in november 2013 hebben afgesproken, en verbond zich ertoe om alle eerdere en huidige problemen in verband met de controle weg te werken. Het IAEA rapporteerde dat Iran tegen het einde van het jaar 16 van de 18 maatregelen onder het raamwerk voor samenwerking had uitgevoerd, en dat sinds mei 2014 aan twee maatregelen nog niet was voldaan. Het IAEA bleef benadrukken dat, om een volledig zicht te krijgen op het Iraanse nucleaire programma – en de eventuele militaire dimensies daarvan – en de bevindingen te kunnen voorleggen aan de Raad van Gouverneurs van het IAEA, het belangrijk was dat alle openstaande kwesties, ook die welke vermeld staan in het raamwerk voor samenwerking, een oplossing zouden krijgen. Tijdens 2014 bleef het IAEA op grond van de controles bij zijn besluit dat het, hoewel het had kunnen vaststellen dat de door Iran onder het controleverdrag aangegeven nucleaire installaties en locaties het



nucleaire materiaal niet hadden verspreid, niet kon garanderen dat Iran elders geen onaangetoond nucleair materiaal ter beschikking hield of activiteiten uitvoerde. Daarom kon het IAEA niet besluiten dat al het nucleaire materiaal in Iran uitsluitend voor vredelievende doeleinden werd gebruikt.

Russisch-Amerikaanse beheersing van kernwapens

Het overleg tussen Rusland en VS over de vermindering van strategische wapens raakte in een impasse, hoewel beide partijen wel verder gingen met de – weliswaar vertraagde – tenuitvoerlegging van het Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (nieuw START-verdrag) van 2010. Tegelijk beschuldigden de twee landen elkaar ervan dat ze zich niet aan het Verdrag over de vernietiging van middellange- en korteafstands-raketten (INF-verdrag) uit 1987 hielden.

Ontwikkelingen in multilaterale wapenbeheersing en ontwapening

De Ontwapeningsconferentie (Conference on Disarmament) – ‘s werelds enige multilateraal forum om akkoorden over wapenbeheersing en ontwapening te onderhandelen – slaagde er nog maar eens niet in om het eens te worden over een werkprogramma en kon daarom over geen enkel punt op haar agenda onderhandelingen aanvatten. De Conferentie vergaderde in maart op hoog niveau, waarbij ministers van Buitenlandse Zaken de samenkomst toespraken.

Het voorbereidend comité voor de Review Conference of the Parties to the NPT van 2015 kwam voor de derde en laatste keer bij elkaar in het VN-gebouw in New York. Het kon echter geen aanbevelingen afspreken om de Toetsingsconferentie verder actie te laten ondernemen met

het oog op nucleaire non-proliferatie en nucleaire ontwapening.

Mexico ontving de tweede internationale Conferentie over de Humanitaire Impact van Kernwapens in februari, en Oostenrijk de derde in december. Naast meer dan 150 landen, waren het maatschappelijk middenveld, internationale organisaties en de hibakusha (overlevenden van de nucleaire bombardementen op Hiroshima en Nagasaki) aanwezig. Tijdens beide conferenties kwam het gebrek aan nationale en wereldwijde capaciteit naar voren om de humanitaire en ecologische gevolgen van een kernontploffing aan te pakken. Oostenrijk pleitte er als land voor om wereldwijd alle kernwapens te verbieden en te vernietigen.

De derde Nuclear Security Summit vond in maart plaats in Den Haag. In de tekst die ze goedkeurde, sprak de vergadering opnieuw haar steun uit voor een strengere beveiliging van nucleair materiaal en kwam ze overeen om in 2016 in de VS een vierde (en laatste) top te houden. ●



13. VERMINDERING VAN DE VEILIGHEIDSDREIGING VAN CHEMISCHE EN BIOLOGISCHE MATERIALEN

Bezorgdheid om de gezondheid en veiligheid na de uitbraak van het ebolavirus in West-Afrika plaatste het thema van de wereldgezondheid in 2014 boven aan de internationale veiligheidsagenda. Ongeveer 20.000 waarschijnlijke en vermeende gevallen van ebola werden vastgesteld in West-Afrika, met zeker 8.000 doden tot gevolg. De tekortkomingen in nationale en internationale bereidheid om de dreiging van infectieziekten aan te pakken werden blootgelegd, en de responscapaciteit van sommige West-Afrikaanse volksgezondheidsstelsels en van internationale organisaties werd tot het uiterste gedreven. Er werd ook traag en inefficiënt gereageerd omdat staten en internationale organisaties (bv. de Wereldgezondheidsorganisatie, WHO) prioriteiten en een meer gecoördineerde aanpak wilden overeenkomen. Dit benadrukte ook de ongelijkmatige implementatie van de herziene Internationale Gezondheidsregeling uit 2005 van de WHO.

Meer algemeen bleven staten strategieën ontwikkelen om de gevolgen van mogelijk misbruik van giftige chemische stoffen en biologische materialen te voorkomen en verhelpen; sommige van die strategieën kaderen binnen de context van milieubescherming en volksgezondheid, andere hebben dan weer een veiligheids- en defensiegerelateerd karakter. De voornaamste juridische instrumenten tegen chemische en biologische oorlogsvoering zijn het Verdrag inzake chemische wapens (CWC) uit 1993 en het Verdrag inzake biologische en toxinewapens (BTWC) uit 1972.

Beheersing van biologische wapens

De verdragspartijen van het BTWC hebben in 2014 twee keer rond de tafel gezeten. Die vergaderingen stonden vooral in het teken van uitwisseling van standpunten en ervaringen, met de nadruk op samenwerking en bijstand op het vlak van biowetenschappen voor vredesdoeleinden, een doorlichting van ontwikkelingen op het vlak van wetenschap en technologie, en een verhoging van de capaciteit om landen bij te staan die mogelijk geconfronteerd worden met een dreiging van biologische wapens. De belangrijkste ontwikkeling, vooral met het oog op de Achtste Herzieningsconferentie die in 2016 zal plaatsvinden, was misschien wel het voorstel van Rusland voor een heroverweging van kwesties inzake de naleving van verdragen.

Chemische wapens – beheersing en ontwapening

De Organisatie voor het verbod op chemische wapens (OPCW) blijft toezien op de implementatie van het CWC-verdrag. De OPCW coördineerde een internationale samenwerking om chemische stoffen uit Syrië te verwijderen en hield een feitenonderzoek, waaruit bleek dat chemische wapens - wellicht chloor - in 2014 opnieuw gebruikt waren in Syrië. De 19e Conferentie van staten die partij zijn bij het CWC-verdrag onderzocht de volledigheid en correctheid van Syrië's verklaringen over, en vernietiging van, zijn chemische wapens. De operaties van de OPCW in Syrië vormen een beginpunt voor een bredere discussie over de uitdagingen bij controles in de conflictgebieden in Irak, Libië en Syrië. ●



14. BEHEERSING VAN CONVENTIONELE WAPENS EN OPBOUW VAN MILITAIR VERTROUWEN

In 2014 werd er voor veiligheid en vredesopbouw nog te weinig gesteund op beheersing van conventionele wapens. Over het algemeen is wapenbeheersing voor staten geen belangrijk onderdeel van hun nationale veiligheidsbeleid—zowel op globaal als regionaal niveau. In plaats van een evenwichtige aanpak -waarin wapenbeheersing een rol speelt naast militaire verdediging, crisisbeheer, conflictpreventie en -resolutie - rekenen staten voor hun veiligheid liever vooral op hun nationale krijgsmacht.

Wapenbeheersing om humanitaire redenen

De grootste uitdaging voor bestaande verdragen inzake wapenbeheersing om humanitaire redenen blijft het gebruik van bepaalde onmenselijke wapens in een conflict door staten die geen partij zijn bij die verdragen en door niet-statelijke actoren. Steeds meer landen ratificeren en implementeren bestaande verdragen inzake wapenbeheersing om humanitaire redenen. Maar meestal gaat het om landen die vinden dat er voor hen relatief weinig verplichtingen verbonden zijn aan zo'n ratificatie. In 2014 werden de besprekingen voortgezet over een uitbreiding van het toepassingsgebied van wapenbeheersing om humanitaire redenen, om rekening te houden met nieuwe en opkomende technologieën; er werd vooral gesproken over manieren om de risico's te beperken die verbonden zijn aan dodelijke autonome wapensystemen.

Beheersing van kleine wapens

In 2014 werden nieuwe stappen gezet in de ontwikkeling en implementatie van

maatregelen ter beheersing van 'kleine wapens' en 'vuurwapens', met name in het licht van het VN Actieprogramma (POA) inzake handvuurwapens en kleine wapens en het VN Vuurwapenprotocol. De roep om de belangrijkste internationale instrumenten in de beheersing van kleine wapens te coördineren en consolideren, om onnodige overlapping te vermijden, kreeg extra weerklank toen in december 2014 het Wapenhandelsverdrag in werking trad, dat ook handelt over zaken die vallen onder het POA en het VN Vuurwapenprotocol. Er is zeker sprake van overlapping en duplicatie tussen deze instrumenten, maar dat staat niet in de weg van succesvol regionaal werk inzake kleine wapens en vuurwapens, vooral in Afrika en Latijns-Amerika. Daar, en in andere delen van de wereld, beroepen een aantal regionale en niet-gouvernementele organisaties zich met succes op beide systemen van instrumenten in de behandeling van praktische zaken zoals voorraadbeheer en de vernietiging van overtollige wapens.

Vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen in Europa

Vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen (CSBM's) in Europa werden in 2014 op de proef gesteld door een aangetast veiligheidsklimaat. Recent was er een sterke toename in het aantal grootschalige militaire oefeningen die Rusland op korte termijn organiseerde, en een groeiend aantal gevallen waarin Russische militaire vliegtuigen en schepen schijnbaar mogelijk gevaarlijke manoeuvres uitvoerden. Beslissingen van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in 2014 kunnen het aantal militaire oefeningen en hun verscheidenheid de komende jaren nog doen toenemen. In zulke omstandigheden kan hernieuwde aandacht voor de rol van CSBM's in Europa gerechtvaardigd zijn. ●



15. CONTROLE OP HANDEL IN WAPENS EN DUAL-USE PRODUCTEN

Een mijlpaal in de controle op de handel in conventionele wapens was de inwerking-treding van het Wapenhandelsverdrag (ATT) in december 2014. Multilaterale inspanningen inzake controle op de handel in dual-use producten konden niet met der-gelijke resultaten uitpakken, maar bleven net zoals de voorgaande jaren toch gestaag vooruitgang boeken.

Het Wapenhandelsverdrag

In 2014 lag de nadruk op de inwerking-treding van het ATT én op de lopende voorbereiding voor de Eerste Conferentie van Verdragspartijen, die zal plaatsvinden van 24 tot 27 augustus 2015. Hoewel er over het ATT onderhandeld werd onder auspiciën van het Eerste Comité van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, dat zich specifiek bezighoudt met ontwapening, is het verdrag vooral gericht op zaken aangaande controles op handel in conventionele wapens.

Hoewel het ATT een belangrijke verwezenlijking is, blijven er twijfels over de impact ervan, vooral omdat sommige bepalingen vaag blijven en heel wat staten die wapens leveren en bestemmingslanden het verdrag nog moeten ondertekenen. In 2014 werden vooral procedurele kwesties besproken, met name de locatie en financiering van het ATT-Secretariaat en in hoeverre partijen die het verdrag niet ondertekend hebben en niet-gouvernemente organisaties die tegen de inhoud van het verdrag zijn, aanwezig mogen zijn bij onderhandelingen.

Voor de evolutie van het verdrag op lange termijn zijn succesvolle resultaten van die besprekingen cruciaal, ook al garandeert dat niet dat het verdrag de standaarden van de handel in conventionele

wapens zal verhogen. Deze besprekingen zullen ook doorwegen op toekomstige onderhandelingen in andere gebieden van wapenbeheersing, daar de standaarden die bepaald worden in relatie met het ATT ook elders toegepast kunnen worden.

Multilaterale wapenembargo's

Er waren een aantal ontwikkelingen op het vlak van multilaterale wapenembargo's, met de nadruk op beperkingen opgelegd door de VN, de Europese Unie (EU) en andere regionale instanties. De besprekingen over een wapenembargo van de VN tegen Zuid-Soedan bereikten in 2014 een vergevorderd stadium, zonder

MULTILATERALE WAPENEMBARGO'S DIE VAN KRACHT WAREN IN 2014

Verenigde Naties (14 embargo's)

- Al-Qaeda en aanverwante personen en groepen • Centraal-Afrikaanse Republiek • Democratische Republiek Congo (NSA) • Ivoorkust • Eritrea • Iran • Irak (NSA) • Noord-Korea • Libanon (NSA) • Liberia (NSA) • Libië (NSA) • Somalië • Soedan (Darfur) • Taliban

Europese Unie (23 embargo's)

Tenuitvoerlegging van VN-embargo's (10):

- Al-Qaeda, de Taliban en aanverwante personen en groepen • Centraal-Afrikaanse Republiek • Democratische Republiek Congo (NSA) • Ivoorkust • Eritrea • Irak (NSA) • Libanon (NSA) • Liberia (NSA) • Libië (NSA) • Somalië (NSA)

Aanpassingen van VN-embargo's (3): • Iran • Noord-Korea • Soedan (Darfur)

Embargo's zonder VN-tegenhanger (10):

- Wit-Rusland • China • Egypte • Guinee (opgeheven april 2014) • Myanmar • Rusland • Zuid-Soedan • Syrië • Oekraïne (opgeheven juli 2014) • Zimbabwe

Arabische Liga (1 embargo)

- Syrië

NSA = embargo op niet-staatelijke actoren in deze landen



uiteindelijk beslissing. Uit verslagen blijkt dat vooral de Verenigde Staten gekant zijn tegen zo'n embargo. In februari 2014 beslisten de EU-lidstaten om de export naar Oekraïne op te schorten van alle goederen die gebruikt kunnen worden voor interne repressie. Dit embargo werd in juli opgeheven. In dezelfde maand legde de EU Rusland een wapenembargo op. Ook in 2014 werden verschillende schendingen van VN-wapenembargo's gemeld, wat nogmaals wijst op de moeilijkheden om multilaterale wapenembargo's af te dwingen.

Exportcontroleregimes

In de loop van 2014 trachtten vier multilaterale exportcontroleregimes – de Australiëgroep, het Missile Technology Control Regime (MTCR), de Nuclear Suppliers Group (NSG) en het Wassenaar Arrangement on Export controls for Conventional arms and Dual-use Goods and Technologies - handelscontroles te versterken. Er werd besproken - met name binnen de NSG - om met gemeenschappelijke standaarden meer activiteiten aan controles te onderwerpen, zoals onder meer tussenhandel en doorvoer/overlading.

Een andere thema in 2014 was de uitbreiding van het toepassingsgebied van elk regime door een engagement met niet-deelnemende staten. De controleregimes bleven ook inspanningen leveren om de uitdagingen van opkomende technologieën te adresseren door gemeenschappelijke controlelijsten aan te passen. De kwestie van chemische wapens was een belangrijk aandachtspunt in 2014 door het duidelijke bewijs van het gebruik van zulke wapens in Syrië, terwijl kernwapens hun hoge positie behielden op de agenda van de non-proliferatie van massavernietigingswapens. Er werd ook verder gesproken over India's deelname aan de regimes, met name de NSG.

Ontwikkelingen in EU-exportcontrole

In 2014 ging de herziening voort van het gemeenschappelijk standpunt van de EU tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie (Gemeenschappelijk Standpunt van de EU). De slotdocumenten over de resultaten worden verwacht in 2015. Het proces leidt wellicht niet tot grote veranderingen aan het instrument, maar bepaalde wijzigingen aan sommige exportcriteria worden verwacht (deels om rekening te houden met de aanname van het ATT), evenals verbeteringen aan de bijhorende systemen van informatie-uitwisseling. EU-lidstaten gingen door met de implementatie van de EU Richtlijn inzake intracommunautaire overdracht (ICT-richtlijn), ook al lijkt de impact ervan ongelijkmatig en moeilijk te meten. Ontwikkelingen in het Gemeenschappelijk Standpunt van de EU en de ICT-richtlijn wijzen op een zekere afname in de interesse van EU-lidstaten om hun nationale controles op de wapenexport op elkaar af te stemmen, een proces dat sinds het begin van de jaren 1990 aan de gang is. Controles op EU-niveau van de export, doorvoer en tussenhandel van dual-use producten doorlopen momenteel een toetsingsproces, en daaruit voortvloeiende veranderingen worden eind 2015 verwacht. Het toetsingsproces is voor de EU een belangrijke kans om te tonen dat ze nog altijd een sleutelactor is in het creëren en implementeren van doeltreffende exportcontrolemechanismen. Dit geldt met name voor controles op de handel in bewakings-technologieën, die een belangrijk onderdeel zijn geworden in het toetsingsproces. Deze discussie kan leiden tot een fundamentele herziening van het dual-use concept die verder gaat dan de dichotomie van militaire versus civiele toepassingen. ●

BIJLAGEN

Geldende verdragen betreffende wapenbeheersing en ontwapening, 1 jan. 2015

- 1925 Protocol inzake het verbod om bij oorlogen gebruik te maken van verstikkende, giftige en andere gassen en van bacteriologische oorlogstechnieken (Protocol van Genève 1925)
- 1948 Conventie inzake preventie en bestraffing van de misdaad van genocide (Genocidenconventie)
- 1949 Conventie van Genève (IV) met betrekking tot de bescherming van burgers in oorlogstijd; en 1977 Protocol I en II met betrekking tot de bescherming van slachtoffers van internationale en niet-internationale gewapende conflicten
- 1959 Antarctisch Verdrag
- 1963 Verdrag tot verbod van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de kosmische ruimte en onder water (Gedeeltelijk kernstopverdrag, PTBT)
- 1967 Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen (Ruimteverdrag)
- 1967 Verdrag tot verbod van kernwapens in Latijns-Amerika en de Caraïben (Verdrag van Tlatelolco)
- 1968 Verdrag tegen de verspreiding van kernwapens (Non-Proliferatieverdrag, NPV)
- 1971 Verdrag tot verbod van de plaatsing van kernwapens en andere massavernietigingswapens op of onder de zeebedding en de oceaانبodem (Zeebodemverdrag)
- 1972 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie en de aanleg van voorraden van bacteriologische (biologische) en toxische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Verdrag tot verbod van biologische en Toxische Wapens, BTWC)
- 1974 Verdrag inzake de beperking van ondergrondse kernwapenproeven (Drempelverdrag voor het Verbod op Kernwapenproeven, TTBT)
- 1976 Verdrag inzake ondergrondse kernexplosies met een vredelievend doel (Verdrag inzake Vredelievende Kernexplosies, PNET)
- 1977 Verdrag inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken (Verdrag tot verbod van geofysische oorlogvoering)
- 1980 Conventie inzake de fysieke bescherming van kernmaterialen en kerninstallaties
- 1981 Verdrag inzake het verbod of de beperking van het gebruik van bepaalde conventionele wapens die geacht kunnen worden buitensporig leed te veroorzaken of een niet onderscheidende werking te hebben (CCW-Verdrag of Verdrag betreffende de onmenselijke wapens)
- 1985 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in de Stille Zuidzee (Verdrag van Rarotonga)
- 1987 Verdrag over de vernietiging van middellange- en kortefstands-raketten (INF-Verdrag)
- 1990 Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa (CSE-Verdrag)
- 1992 Verdrag inzake het open luchtruim
- 1993 Verdrag tot verbod van de ontwikkeling, de productie, de aanleg van voorraden en het gebruik van chemische wapens en inzake de vernietiging van deze wapens (Chemische Wapenconventie, CWC)
- 1995 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Zuidoost-Azië (Verdrag van Bangkok)
- 1996 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Afrika (Verdrag van Pelindaba)
- 1996 Overeenkomst over de subregionale wapenbeheersing (Overeenkomst van Firenze)
- 1997 Inter-Amerikaanse conventie tegen het illegaal vervaardigen en verhandelen van vuurwapens, munitie, explosieven en ander daarmee verband houdend materiaal (CIFTA)
- 1997 Verdrag inzake het verbod van het gebruik, de aanleg van voorraden, de productie en overdracht van antipersoonsmijnen en de vernietiging ervan (APM-Conventie)
- 1999 Inter-Amerikaanse conventie inzake de transparantie van aankopen van conventionele wapens



- 2001 Protocol inzake de controle van vuurwapens, munitie en andere aanverwante materialen in de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (SADC-regio);
- 2004 het Protocol van Nairobi inzake de preventie, controle en vermindering van kleine en lichte wapens in de regio rond de Grote Meren en in de Hoorn van Afrika;
- 2006 ECOWAS-conventie over handvuurwapens, lichte wapens, hun munitie en ander daarmee verband houdend materiaal
- 2006 Verdrag inzake een kernwapenvrije zone in Centraal-Azië (Verdrag van Semipalatsinsk)
- 2008 Verdrag inzake clustermunitie
- 2010 Verdrag inzake verdere vermindering en beperking van strategische aanvalswapens (nieuw START-verdrag)
- 2011 Document van Wenen inzake vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen
- 2013 Wapenhandelsverdrag (ATT)

**Nog niet van kracht zijnde verdragen,
1 jan. 2015**

- 1996 Verdrag voor een alomvattend verbod op kernproeven (CTBT)
- 1999 Overeenkomst over de aanpassing van het verdrag van 1990 inzake conventionele strijdkrachten in Europa
- 2010 Centraal-Afrikaans Verdrag voor de controle op kleine en lichte wapens, hun munitie en alle onderdelen en componenten die kunnen worden gebruikt voor hun fabricage, herstelling en assemblage (Verdrag van Kinshasa)

Samenwerkingsverbanden op het gebied van veiligheid

Opmerkelijke gebeurtenissen in 2014 waren onder meer het terugschroeven van de G8 naar de G7 na de schorsing van Rusland; de toetreding van Bangladesh en Qatar tot de Conferentie inzake Interactie en Vertrouwenwekkende Maatregelen in Azië (CICA); en de toetreding van Brunei Darussalam en de Bahama's tot het Internationaal Atoomagentschap (IAEA). ●

CHRONOLOGIE 2014, TIJDLIJN

- 20 jan. Begin tenuitvoerlegging van het voorlopige Gemeenschappelijk Actieplan (JPA), afgesloten tussen de E3/EU+3 en Iran
- 13-14 feb. Mexico organiseert de tweede Internationale Conferentie over de Humanitaire Impact van Kernwapens
- 6 maa. De EU en de VN Veiligheidsraad houden crisisberaad over de situatie in Oekraïne.
- 18 apr. Het IAEA zegt dat Iran de helft van zijn voorraad hoogverrijkt uranium heeft verdund
- 12 mei Majoor-generaal Kristin Lund uit Noorwegen wordt de eerste vrouw aan het hoofd van een VN-vredesmissie
- 23 juni De gemeenschappelijke missie van de OPCW en de VN kondigt aan dat de vernietiging van chemische wapens in Syrië afgerond is
- 17 juli Vlucht MH17 van Malaysian Airlines crasht in het oosten van Oekraïne
- 7 aug. De WHO noemt de ebola-uitbraak officieel een internationale gezondheids crisis
- 30 sep. Een bilateraal beveiligingsakkoord tussen de VS en Afghanistan en een Status of Forces-akkoord tussen de NAVO en Afghanistan worden ondertekend.
- 31 okt. De secretaris-generaal van de VN stelt het High-Level Independent Panel on Peace Operations aan onder voorzitterschap van José Ramos-Horta
- 24 nov. De VN schat het aantal buitenlandse terroristische strijders in de conflicten in Syrië en Irak op meer dan 15 000 personen uit 81 landen
- 17 dec. Het Wapenhandelsverdrag (ATT) treedt in werking



SIPRI-DATABANKEN

Databank van het SIPRI over militaire uitgaven

Geeft een overzichtelijk tijdspad van de militaire uitgaven van 172 landen sinds 1988, dat toelaat de militaire uitgaven van de landen te vergelijken: in lokale munteenheid, tegen de huidige prijzen; in Amerikaanse dollar, tegen constante prijzen en wisselkoersen; en als aandeel van het bbp.

Databank van het SIPRI over wapenleveringen

Toont alle internationale leveringen in zeven categorieën van grote conventionele wapens sinds 1950, de meest allesomvattende openbaar toegankelijke bron van informatie over internationale wapenleveringen.

Databank van het SIPRI over wapenembargo's

Geeft informatie over alle wapenembargo's die zijn opgelegd door internationale organisaties zoals de EU of de VN, of door een groep landen. Alle embargo's die van kracht zijn of sinds 1998 van kracht waren, worden vermeld.

Databank van het SIPRI over nationale rapporten

Biedt links naar alle openbaar toegankelijke nationale rapporten over wapenleveringen en wordt voortdurend aangepast met links naar nieuw gepubliceerde nationale rapporten over wapenleveringen.

Databank van het SIPRI over multilaterale vredesoperaties

Geeft informatie over alle VN- en niet-VN-vredesoperaties sinds 2000, inclusief plaats, data van troepeninzet en operatie, mandaat, deelnemende landen, aantal troepen, kosten en gesneuvelden.

Raadpleeg de SIPRI-databanken: www.sipri.org/databases



HET SIPRI YEARBOOK 2015 BESTELLEN?

SIPRI Yearbook 2015: Armaments, Disarmament and International Security

Gedrukte en onlineversie uitgegeven door Oxford University Press

ISBN 978-0-19-873781-0, hardback

ISBN 978-0-19-181400-6, online

OXFORD
UNIVERSITY PRESS

Voor meer informatie, zie www.sipriyearbook.org

VERTALINGEN

Het *SIPRI Yearbook 2015* zal worden vertaald in

- het Chinees, door de Chinese vereniging voor wapenbeheersing en ontwapening (CACDA), Peking
www.cacda.org.cn
- het Russisch, door het instituut voor wereldeconomie en internationale betrekkingen (IMEMO), Moskou
www.imemo.ru
- het Oekraïens, door het Razumkov-centrum (het Oekraïense centrum voor economische en politieke studies, UCEPS), Kiev
www.razumkov.org.ua

Deze vertalingen worden gefinancierd door het Zwitserse federale ministerie van Defensie, Civiele Bescherming en Sport. Voor meer informatie kunt u met deze organisaties contact opnemen.



STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE

Signalistgatan 9
SE-169 70 Solna, Sweden
Telephone: +46 8 655 97 00
Fax: +46 8 655 97 33
Email: sipri@sipri.org
Internet: www.sipri.org

vlaams vredesinstituut

Leuvenseweg 86
1000 Brussel
Tel. 02/552 4591
vredesinstituut@vlaamsparlement.be
www.twitter.com/Vredesinstituut
www.facebook.com/vlaamsvredesinstituut
www.vlaamsvredesinstituut.eu



STOCKHOLM INTERNATIONAL
PEACE RESEARCH INSTITUTE

SIPRI YEARBOOK 2015

Armaments, Disarmament and International Security

Het SIPRI Yearbook wordt in de hele wereld door politici, diplomaten, journalisten, academici, studenten en burgers beschouwd als een toonaangevende en onafhankelijke bron van data en analyse over bewapening, ontwapening en internationale veiligheid. Het geeft een overzicht van de ontwikkelingen in internationale veiligheid, wapens en technologie, militaire uitgaven, de wapenhandel en -productie, en gewapende conflicten, alsook inspanningen voor de beheersing van conventionele, nucleaire, chemische en biologische wapens.

De eerste editie van het SIPRI Yearbook werd uitgegeven in 1969, met als doel 'een feitelijk en evenwichtig overzicht te geven van een controversieel onderwerp - de wapenwedloop en de pogingen om die te stoppen'.

Dit boekje bevat een samenvatting van de 46e uitgave van het SIPRI Yearbook, met een toelichting van de ontwikkelingen in 2014 op het vlak van

- *Gewapende conflicten*, met de nadruk op Syrië, Irak en Oekraïne, alsook studies naar het verband van gendergelijkheid met vrede en gewapend conflict, en de diversiteit van vrede en oorlog in Afrika
- *Veiligheid*, met berichtgeving over veiligheid in Oost-Azië en Europa, alsook globale en regionale trends in vredesoperaties, en ontwikkelingsuitdagingen in fragiele staten
- *Militaire uitgaven, wapenproductie en internationale wapenhandel*
- *Mondiale nucleaire strijdkrachten*, met een overzicht van elk van de negen kernwapenstaten
- *Beheersing van kernwapens*, met de ontwikkelingen in het kernprogramma van Iran en multilaterale wapenbeheersing en ontwapening
- *Vermindering van de veiligheidsdreiging van chemische en biologische materialen*, waaronder de gevolgen van de ebola-uitbraak en de uitdagingen die gepaard gaan met het gebruik van chemische en biologische wapens in conflictgebieden
- *Beheersing van conventionele wapens en opbouw van militair vertrouwen*, met studies naar humanitaire wapenbeheersing, maatregelen inzake beheersing van kleine wapens en vertrouwenwekkende en veiligheidsbevorderende maatregelen in Europa
- *Controle op handel in wapens en dual-use producten*, inclusief veranderingen in het Wapenhandelsverdrag, multilaterale wapenembargo's en exportcontroleregimes

alsook een overzicht van 10 jaar trends in gewapend geweld, een samenvatting van de Global Peace Index, en uitgebreide bijlagen over overeenkomsten aangaande wapenbeheersing en ontwapening, internationale samenwerkingsverbanden op het gebied van veiligheid en gebeurtenissen in 2014.

Deze samenvatting van het SIPRI Yearbook werd in het Nederlands vertaald in samenwerking met het Vlaams Vredesinstituut, een onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement.